

Vitazstvo Srdca

VIERA V KRISTA PREMIENĀ ŽIVOT

Rodina Panny Mărie

2014 (I) / č. 96

*Dnes prichádzam,
aby som vás posilnil vo viere;
vo viere v živého Krísta,
ktorý prebýva vo vás.*

Pápež František 25. júla 2013 v Riu de Janeiro

Najkrajšia a najdokonalejšia cesta

*Sv. Ludovít Mária Grignion z Montfortu (1673 – 1716) patrí k veľkým a zároveň k najzaznávanejším postavám v dejinách Cirkvi. Obrovské nasadenie tohto kňaza, ľudového misionára a reformátora, zmenilo a ovplyvnilo rozsiahlu časť krajiny na západe Francúzska. Svojím dielom **O pravej úcte k Panne Márii** uskutočnil Bohom zverenú jedinečnú mariánsko-prorockú misiu, ktorá má práve dnes univerzálny význam.*

*L*udovít Mária Grignion, najstarší syn početnej rodiny právnika z bretónskeho mestečka Montfort-sur-Meu, mal temperamentnú povahu. Muž činu s postavou obra, navonok nepokojný, energický, s veľkou telesnou silou a výbušnou povahou, bol zároveň prirodzene citlivý a skromný, mal cit pre umenie a vyznačoval sa brilantnými intelektuálnymi schopnosťami. Vnútorne sa už v ranej mladosti úplne zameril na Boha a Pannu Máriu – stali sa jeho svetom. Ako 17-ročný sa pred svojím priateľom vyznal, že pre neho *niet väčšieho šťastia, ako byť pri Márii a dať sa ňou uvádzať do všetkých právd, že ona je jeho oporou a stálosťou.*

*T*úto oporu Grignion veľmi potreboval, pretože čoskoro ho Boh začal vovádzať do tajomstva kríža. Keď ako 20-ročný v Paríži študoval teológiu, jeho hlboko nábožné a nekompromisné správanie ľudí poburovalo; považovali to za „preháňanie zbožnosti“. Grignion napriek všetkému niesol všetky prenasledovania s obdivuhodnou miernosťou a vždy zostal priateľský a ochotný pomôcť, takže o ňom hovorili: „*Buď je blázon, alebo svätý.*“

V známom kňazskom seminári v Saint-Sulpice, kde preštudoval skoro všetky dostupné diela z mariológie, dosiahla jeho láska k Panne Márii enormný rozvoj a dostala hlboký teologický základ. Tak dozrievaním na mariánskeho apoštola, stal sa bojovníkom za pravdu a jeho reč mala veľkú moc. Už vtedy cítil: „Ovláda ma veľká túžba pričiniť sa o to, aby náš Pán a jeho svätá Matka boli milovaní. Ako chudobný kňaz chcem dedinskému ľudu vysvetľovať katechizmus a hriešnikov viesť k úcte k Najsvätejšej Panne.“

V roku 1700, keď mal Ľudovít Mária 27 rokov, bol vysvätený za kňaza. Avšak ešte dlho potom nevedel, ako by sa malo uskutočniť toto jeho povolanie. V dokonalej dôvere sa nechal viesť Pannou Máriou a Božou prozreteľnosťou. Dvakrát sa pokúsil vstúpiť do kňazského spoločenstva, ale zakaždým jeho pokus zlyhal. Pre spolubratov boli jeho ideály privysoké, jeho neustále nasadenie príliš náročné a zničujúce a jeho misijné metódy príliš provokatívne. Nepochopenie, osočovanie a tvrdé odmietanie viedli opätovne k neúspechu a nútenému sťahovaniu z jedného miesta na druhé, z jednej diecézy do ďalšej. Často stál tento zaniatený apoštol nad ruinami svojho snaženia, prinútený k mnohotýždňovej nečinnosti. Ale nikdy sa nenechal znechutiť. Všetky protivenstvá prijímal Grignion s nepochopiteľnou odovzdanosťou a spoznával tak stále hlbšie nádhernú a účinnú silu kríža ako „zbrane na dobývanie duší“. Cez utrpenie mohol pomôcť milosti, aby zvíťazila v srdciach ľudí. Ľudovít Mária Grignion bol tak hlboko presvedčený o nutnosti utrpenia pri dosahovaní úspešného apoštolátu, že sa počas jednej ľudovej misie pošťazoval: „Ctia si nás, všetko ide hladko. To neprinesie žiadne ovocie, pretože tu nie je kríž.“

Reforma kláštora bez slov

Šhorlivým nadšením kázal Grignion ľuďom o tom, čo bolo tajomstvom jeho života a pôsobenia, o Panne Márii a o kríži. V náuke o kríži priniesol ľuďom na jednej strane Božiu lásku a milosrdenstvo a na druhej strane ich priviedol k uvedomeniu si hrozných následkov hriechu. Panna Mária naproti tomu mala materinskou láskou utešiť a pripraviť srdcia ľudí a vyprosiť im milosť obrátenia, uchovať a posilniť ju v nich. Bez veľkých slov viedol ľudí k hlbokej duchovnej obnove:

V roku 1703 nečakane dostal od parížskeho biskupa úlohu, aby ako vizitátor zreformoval spoločenstvo mníchov na Mont Valérien pri Paríži, pretože v kláštore vládla nejednotnosť a vlažnosť. Mnisi sa dozvedeli o nastávajúcej návšteve a vnútorne sa pripravili na odpor proti „hroziacemu nešťastiu“, že by sa mali zmeniť. Keď tam Grignion prišiel, obávaný útok sa – na ich veľké prekvapenie – nekonal. Tridsaťročný mladý misionár, neskúsený v otázkach týkajúcich sa kláštorného života, nevedel, ako má čeliť neporiadkom v kláštore. Najskôr sa na celé týždne uchýlil do svojej malej cely a do kaplnky. Nerozprával sa so žiadnym bratom, nemiešal sa do ich hádok a nekritizoval viditeľné nedostatky. Začal dopodrobna študovať pravidlá kláštora Mont Valérien. Keď si ich Grignion dôkladne preštudoval, začal tieto pravidlá žiť. Nosil biely mníšsky habit, presne dodržiaval kláštorný denný poriadok – bez toho, aby sa staral o tých, ktorí ho porušovali. Počas predpísanej doby na oddych sa rozprával s mníchmi o všeličom možnom: o náboženských témach i o veselých veciach; iba o tom nie, čo sa týkalo jeho úlohy. Takýmto spôsobom sa Ľudovít Mária stal ich najpríjemnejším spolubratom, ktorý svojím životom ukazoval, aký šťastný by mohol byť ich život v kláštore, len keby robili to, čo robíť majú. Ľudovít si nakoniec získal ich dôveru a oni sami prichádzali k nemu, aby ho prosili o radu vo svojich ťažkostiach. V krátkom čase opäť zavládol v kláštore pokoj.

Moderná a nadčasová misijná metóda

Čoskoro nato biskup z mesta Poitiers poveril Ľudovíta Máriu ľudovými misiami vo farnostiach mesta. Nebojácny apoštol si zaumienil, že začne v tej časti mesta, ktorá to najviac potrebuje, v najúbohejšej štvrti Montbernage. Na desať dní sa Grignion utiahol do ticha modlitby, aby si vyprosil svetlo, akú metódu v boji proti zlu má zvoliť. Vykročil cestou, ktorá bola na tú dobu veľmi netradičná. Začal vyhľadávať osobný kontakt s ľuďmi, s hostinskými a prostitútkami, s remeselníkmi a kupliarmi, so zanedbanými ženami a deťmi, s ľuďmi, ktorí by inak nikdy neprišli na jeho kázne. Získať si ich dôveru bola tá najnamáhavejšia a najpodstatnejšia časť misie.

Deň čo deň neúnavne prechádzal špinavými ulicami, priateľsky všetkých zdravil a snažil sa byť nápomocný, kde len mohol. Samozrejme, tento „černokňažník“ si za to vyslúžil iba výsmech, nedôveru a nenávisť; hádzali doňho kamene a odpadky. S nevšednou miernosťou znášal túto vlnu odmietania, až si ľudia časom zvykli na jeho prítomnosť. Stále častejšie ho volali k chorým a dôverovať mu začali predovšetkým deti, pretože Grignion ako jediný bol k nim vždy dobrý. V týchto týždňoch si pozorne všimol zvyklosti ľudí, ich potreby, ale videl aj ich dobré stránky. Na odstránenie zla od koreňa bolo rozhodujúce, aby pochopil ich postavenie; čo skutočne týmto ľuďom škodilo, či to boli skryté neresti alebo staré nepriateľstvá. To bolo Grignionovou radikálnou požiadavkou: nikdy sa neuspokojil s misiou, ktorá priniesla iba povrchnú a rýchlu zmenu, no nepohla vnútram ľudí. Misia pre neho znamenala bojovať s diablom o duše a zvestovať im Krista takým spôsobom, aby ho dokázali prijať do svojho života a nechali sa ním zvnútra premieňať.

Ako ale mal Ľudovít Mária získať tieto zranené srdcia, ktoré nemali záujem vzdať sa svojich zlých návykov?! – Prostredníctvom detí! Tie pozýval Ľudovít ako prvé do svojho „pastoračného centra“, bývalej stodoly, ktorú zasvätil Panne Márii, Kráľovnej srdc. Pomocou jednoduchých náboženských piesní, biblickými príbehmi a základnými pravdami viery sa deti dali ľahko získať pre dobro.

Keď ako našiel ochotné srdcia, učil ich Otčenáš a Zdravas' a modlil sa s nimi ruženec. Deti začali všade rozprávať, ako pekne je „*pri dobrom otcovi z Montfortu*“. Zakrátko prišli prvé zvedavé mamy, takže po katechéze pre deti mal Grignion katechézu a spoločnú modlitbu aj s nimi.

Boli vďačné, že im niekto sprostredkoval kúsok lásky a nádeje, a nechali sa postupne viesť na cestu dobra. Podobne to bolo aj s mužmi. Po čase začali títo ľudia vnímať Grigniona ako skutočného otca a kňaza.

Až vtedy ich začal misionár povzbudzovať, aby sa vzdali hriechu a začali nový, skutočne kresťanský život. V spoločnej procesii mali prejsť k farskému kostolu, s úprimnou ľútosťou sa vyspovedať a prijať sväté prijímanie. Bol to rozhodujúci okamih, v ktorom milosť mala dokončiť svoje dielo. A napodiv, ľudia nasledovali svojho pastiera! Poitiers zažilo niečo nevídané. Ľudovít Mária nechal ľuďom v stodole sochu Panny Márie s podmienkou, že sa tam majú každý večer spoločne modliť ruženec. A títo ľudia to aj robili. Toto bol vždy posledný krok každej misie, ktorá väčšinou trvala štyri až päť týždňov: vytvoriť trvalé dielo, ktorému ľudia mali zostať verní; bratstvo ruženca alebo modlitbu krížovej cesty ako spomienku a dôkaz ich znovuzískanej „prvotnej lásky“ k Bohu.

Namiesto seba nechal Grignon niekedy hovoriť kríž. Keď bol jedného dňa kostol preplnený, vystúpil na kazateľnicu, vzal svoj misijný kríž a na Ukrižovaného dlho hľadel s láskou, s očami plnými slz, bez jediného slova. Potom z kazateľnice mlčky zostúpil. Prítomných sa táto „kázeň bez slov“ hlboko dotkla. Potom išiel Ľudovít s krížom medzi ľuďmi a všetkým ponúkal kríž na pobozkanie so slovami: „Pozrite sa na svojho Vykupiteľa! Nie je vám ľúto, že ste ho urazili?“

Totus Tuus - Celý tvoj

Základné myšlienky svojej mariánskej nauky našiel Grignon už v mariológii, ktorú študoval v Saint-Sulpice. Tu bola Mária centrálnym prostriedkom, cez ktorý môžeme Ježiša nájsť a stať sa mu podobnými. Ľudovít Mária prehĺbil a doplnil tieto myšlienky mimoriadne osvieteným spôsobom. V nich objasňuje, že všetci ľudia, aj dnes, môžu nasledovať Krista v každodennom živote cez zasvätenie Panne Márii.

Vo svojej podstate je úplná odovzdanosť Panne Márii dokonalým obnovením krstných sľubov, pretože vo vedomom a slobodnom akte vôle sa opätovne odovzdávame Kristovi so všetkým, čo sme a čo robíme, a to cez ruky Panny Márie. Zverujeme sa jej ako našej Matke úplne a navždy, pretože sám Ježiš išiel pred nami touto cestou „a povolal nás, aby sme šli k nemu tou istou cestou, ktorou On prišiel k nám, a to cez Máriu“. Tak je Mária „najlahšia, najkratšia, najdokonalejšia a najistejšia cesta k Ježišovi Kristovi,“ a ako nám to ukazuje praktická skúsenosť a príklad mnohých ľudí, ktorí išli touto cestou, je i najkrajšia.

Plody tejto úcty v duši sú nádherné: „Každého, kto sa zasväťí Márii, tomu sa aj ona daruje úplne a nevysloviteľným spôsobom. Ponára ho do plnosti svojich milostí; korunuje ho svojimi zásluhami. Osvecuje ho svojím svetlom ... Zapaluje ho svojou láskou ... Darúva mu svoje čnosti ...

Keďže takáto duša patrí úplne Márii, patrí Mária úplne jej.“ „V akej miere nájde Duch Svätý v nejakej duši svoju vernú a nerozlučnú nevestu Máriu, v takej miere môže v tejto duši pôsobiť, v takej miere v nej môže vyformovať Krista.“ Cieľom zasvätenia sa Panne Márii, nazývanej aj „Forma Boha“, v ktorej bol sformovaný samotný Bohočlovek, je teda premena celého vnútorného človeka na Krista. Ku koncu svojho života sa Grignon zveril jednému priateľovi: „Prežívam zvláštnu milosť neustálej prítomnosti Ježiša a Márie v mojej duši!“ Svojím vlastným životom a pôsobením tak potvrdzuje pravdivosť a silu svojej nauky.

Blahoslavený Ján Pavol II. prevzal toto dedičstvo od sv. Ľudovíta Máriu a „Totus Tuus“ si vzal za svoje pápežské motto. Tým sa stalo známym po celom svete. Nie náhodou mal preto v úmysle vyhlásiť francúzskeho mariánskeho apoštola za učiteľa Cirkvi.

Apoštolský misionár

V roku 1707 sa vydal Ľudovít Mária ako 34-ročný pešo do Ríma. Pápež Klement XI. odobril jeho mimoriadnu misijnú metódu a udelil mu titul „Apoštolský misionár“. Konečne mal „Père de Montfort – farár z Montfortu“ cirkevné schválenie pre svoju cestu! Ako neúnavný misionár pôsobil deväť rokov v diecézach Nantes, Luçon a La Rochelle a sprostredkoval ľuďom svojou odovzdanosťou silu konať

dobro. Jeho vplyv bol taký veľký, že ešte i dnes, po 300 rokoch, ho možno v týchto oblastiach cítiť. V diecéze La Rochelle sa nakoniec usadil. Tu konal svoje najväčšie misie a tiež tu v roku 1712 napísal svoje najdôležitejšie dielo *O pravej úcte k Panne Márii* a nakoniec tu položil začiatky svojich dvoch vytúžených diel: *Dcéry múdrosti* a *Máriina spoločnosť* (súčasná mužská rehoľa montfortánov – pozn. redakcie). 28. apríla 1716, počas svojej poslednej misie v dedine St.-Laurent-sur-Sèvre, Ludovít Mária ako 43-ročný zomrel. Po pokuse otráviť ho a aj vysilený apoštolským zápalom, s menom Ježiš a Mária na perách, odovzdal svojho ducha do rúk Stvoriteľa. Za 16 rokov svojho kňazstva prekonal tento Boží muž pešo približne 25 000 km a mal asi 200 misií, ktoré zmenili životy tisícov ľudí.

Posledné apokalyptické časy

Ako pravý prorok videl Grignon Božie pôsobenie cez Máriu v posledných apokalyptických časoch: „Spása sveta sa začala cez Máriu a takisto bude cez ňu dokonaná... Potom uvidí jasne – no iba v miere úmernej ich viere – túto krásnu Morskú hviezdu... Spoznajú jej milosrdenstvo, ktorého je plná, a uvedomia si potrebu jej pomoci ... Jej Boh zveril formáciu a výchovu veľkých svätcov, ktorí budú žiť pri konci sveta ... naplnení Duchom Svätým a duchom Máriiným. Cez nich táto božská Panovníčka vykoná vo svete veľké divy na zničenie hriechu a založenie kráľovstva Ježiša Krista, svojho Syna, na tomto skazenom svete. Práve touto úctou k presvätej Panne tieto sväté osobnosti uspejú vo všetkom ... Budú ohnivým plameňom ... A na miestach, kde budú kázať, zanechajú iba zlato lásky, ktorá je naplnením zákona.“ Ludovít Mária sa modlil naplnený túžbou: „Príď na túto zem, Duch Svätý, ohnivý plameň, a vyformuj ohnivých kňazov! Cez ich pôsobenie obnov tvárnosť zeme a úplne obnov tvoju nevestu Cirkev.“

Prameň: Hildegard Waach, Grignon von Montfort, Franz-Sales-Verlag 1966; Sv. Ludovít M. Grignon z Montfortu, *O pravej úcte k Panne Márii*, Bratislava 2010.

Francúzska mystička Marta Robinová inšpirovane napísala generálnemu predstavenému montfortánov:
„Grignon z Montfortu si nebol vedomý toho, čo písal, inak by sa stal pyšným. Napísal to, čo mu diktoval Duch Svätý.“

Svätý Ludovít Mária Grignon z Montfortu veľmi dôveroval premieňajúcej sile modlitby ruženca, preto častejšie opakoval:
„Tak, ako sa spása sveta začala slovami anjela ‚Zdravas, Mária‘, aj spása každého jednotlivca je obsiahnutá v tejto modlitbe.
Dáva kľičť Božiemu slovu v našej duši.“

Úsmev žobráčky

V katolíckej, teda v celosvetovej Cirkvi, sa vo všetkých dobách prenikavo odzrkadľuje mnohorakosť veriacich rôznych rás, národov a kultúr, ktorí slová Kristovho evanjelia brali vážne a konkrétne ho uplatňovali vo vlastnom živote.

U nás v Európe je málo známy pekný príklad mladej lekárničky z Japonska. Satoko Kitahara podala pokorné svedectvo o viere, čo mnohých v jej okolí inšpirovalo k duchovným – božským veciam a zmenilo ich k lepšiemu. Satoko ani po rokoch nestratila nič zo sily svojho kresťanského svedectva a mariánskeho vyžarovania.

*B*ol pekný jarný deň 20. marca 1948, keď sa Satoko, mladá študentka farmácie, vydala zo svojho domova, vznešeného aristokratického sídla na predmestí Tokia, navštíviť v Jokohame svoju priateľku zo školy. Uplynuli iba tri roky odvtedy, čo cisár Hirohito po výbuchu atómovej bomby v Hirošime a Nagasaki kapituloval a pamätnými slovami „zniesť neznesiteľné“ sa prihovoril svojmu národu, aby ho povzbudil. Jeho slová počúvali ľudia ako omráčení.

13 miliónov Japoncov stratilo po vojne strechu nad hlavou. V zničenom Tokiu žili desaťtisíce ľudí ako potkany v zhrdzavených plechových búdach a chatrčiach. Denný prídela stravy pozostával z dvoch misiek ryže, no ešte horšia bola beznádej a hrozivo stúpajúci počet samovrážd. Aj elegantne oblečené dievča Satoko sa trápilo mnohými otázkami o pravom zmysle života a na prechádzke Jokohamou s priateľkou rozoberali tiež túto tému. Keď prechádzali okolo Kostola Najsvätejšieho Ježišovho Srdca, Satoko pocítila nutkanie vojsť dnu. No ani jedna z týchto dvoch priateľiek ešte nikdy v živote nevstúpila do katolíckeho kostola, a tak sa pokúšali zorientovať v tomto pre nich cudzom prostredí. Vľavo vpredu na bočnom oltári sa nachádzala sadrová socha ženy s kľáčiacim dievčaťom pred ňou. Ako sa neskôr Satoko dozvedela, to dievča bola svätá Bernadeta. „Po prvýkrát som videla sochu Panny Márie,“ povedala, spomínajúc na tento dojímavý moment: „Uprene som hľadela na sochu a pociťovala pritom silnú, nevysvetliteľnú príťažlivosť. Už od detstva som cítila túto neurčitú, ale silnú túžbu po niečom úplne čistom; a to ma neustále sprevádzalo.“

Milujúca Božia prozreteľnosť

*S*atoko sa zamyslená vracala do Tokia, ale nevedela, čo si počať so zážitkom pred lurdskou sochou. Stúdium na univerzite ju však nanovo celkom pohltilo a v marci 1949 ho ako farmaceutka úspešne ukončila. Vnútorne stále hľadajúc, odmietla dve lákavé pracovné ponuky a aj viaceré ponuky na sobáš, medziiným aj ponuku istého lekára s vlastnou klinikou. Jej otec, známy univerzitný profesor, veľko-

dušne toleroval toto jej rozhodnutie: „*Matka a ja ti nikdy nebudeme brániť zvoliť si úplne slobodne vlastnú životnú cestu, pokiaľ budeš žiť dobre.*“

*K*ed krátko nato 20-ročná Satoko sprevádzala svoju malú sestru Choko v jej prvý školský deň do katolíckej súkromnej školy španielskych sestier, hlboko dojatá počula v úvodnej reči tieto slová: „*Boh vo svojej milujúcej prozreteľnosti priviedol vaše deti do tejto školy.*“ Satoko pochádzala z aristokratickej rodiny, ktorá mala až do 19. storočia, po jej starého otca, za sebou neprerušenu tisícročnú tradíciu šintoistických kňazských predkov. Dúfala, že sa nabudúce dozvie viac o „milujúcej Božej prozreteľnosti“, pretože – aj keď ovládala viacero cudzích jazykov a bola vynikajúcou pianistkou – o nej ešte nikdy nepočula.

O dva mesiace neskôr, v máji roku 1949, sprevádzala Satoko znova svoju malú sestru Choko do školy. Stretla ich istá mladá sestra, a keď sa Satoko pozrela do jej pokojom prežiarenej tváre, naplnila ju tá istá túžba po niečom celkom čistom, ako vtedy v Kostole Najsvätejšieho Ježišovho Srdca v Jokohame. Ale pretože nevedela, čo s tým urobiť, ako sa s tým vyrovať, utiekla. Šesť týždňov sa pokúšala rôznymi zábavami umlčať svoj nepokoj. Vo svojej vášni pre divadlo, koncerty a kino si Satoko za týždeň pozrela šesť filmov. Keď už nemala vreckové, požičala si peniaze na lístok do kina od svojej staršej sestry Kazuko; no nepokoja a prázdnoty v duši sa nezbavila.

V júli to Satoko už viac nevydržala a zverila sa jednej zo španielskych sestriec. Matka Angeles jej začala rozprávať o kresťanstve a Satoko ihneď zahorela „*novou láskou*“, ktorá sa nemala nikdy skončiť. Satoko začala denne chodiť o šiestej hodine ráno na svätú omšu a presne o desiatej dopoludnia na katechézu, „*aby spoznala tú vieru, ktorá priviedla cudzokrajné sestry k tomu, že opustili niečo tak cenné, ako sú ich rodiny, aby potom slúžili cudzím ľuďom v ďalekej krajine.*“

Rodičom sa to síce nepáčilo, ale po štyroch mesiacoch to už bolo definitívne: „*Koncom októbra som ukončila kurz o katolíckej viere a bola som presvedčená o tom, že som našla pravdu. Poprosila som o krst. Aj keď musia katechumeni normálne rok čakať, dokázala som všetkých presvedčiť, že som pripravená už teraz, a tak som 20. októbra mohla byť pokrstená; dostala som meno Alžbeta. O dva dni neskôr som pri sviatosti birmovania prijala meno Ježišovej Matky Márie. Odvtedy som v sebe mala túžbu a narastajúcu potrebu slúžiť ... S niekoľkými ženami som navštevovala sirotince, pomáhala pri výučbe katechizmu a ešte oveľa viac. Ale niečo mi stále chýbalo.*“

*C*hcel ju Boh povolať? Mladá katolíčka bola pripravená. Pod vankúšom jej už ležal lístok na vlak, aby odcestovala a vstúpila do postulátu španielskych sestier, ale v noci pred odchodom dostala Satoko 40-stupňovú horúčku. Lekárska diagnóza znela: tuberkulóza!

Brat Zeno, „žobrák Panny Márie“

*B*rat františkán Zeno Zebrowski (1891-1982) je jedným z prvých duchovných synov sv. Maximiliána Kolbeho. Spolu s ním prišiel do Japonska a verne tu ostal 52 rokov až do svojej smrti. Pre Japoncov sa stal ako „žobrák Panny Márie“ symbolom kresťanskej lásky, pretože po druhej svetovej vojne precestoval celú krajinu, aby pomáhal tým najchudobnejším.

V decembri 1950 prišiel brat Zeno po prvýkrát do Tokia. Bol už niekoľko mesiacov na cestách, chodil po žobraní. Vtedy sa zoznámil aj so Satoko.

Práve hrala na klavíri na prvom poschodí veľkoobchodu s topánkami u svojej sestry Kazuko, keď ju prišli zavolať, že dole čaká na ňu niekto, kto vyzerá ako svätý Mikuláš. „Zrazu som stála oproti veľkému cudzincovi v čiernom habite a s dlhou bielou bradou, ktorý, ako sa mi zdalo, videl so svojimi dobrotivými očami až na dno mojej duše. Pozrel sa na môj ruženec a ja som mu povedala: ‚Bola som pokrstená len pred rokom.‘ ‚Dobre, dobre,‘ odpovedal lámanou japončinou, ‚Panna Mária ti daruje veľa milostí. Ty sa modli za najchudobnejších, ktorí žijú tu na studenej ulici!‘ Potom mi podal lacno vytlačenú malú knižku a bol preč. Keď som prišla do svojej izby, prečítala som si v nej, ako katolícky kňaz Maximilián Kolbe účinkoval v Nagasaki a neskôr zomrel v koncentračnom tábore v Osvienčime. Toto všetko bolo pre mňa úplne nové!“

O niekoľko minút nato objavil brat Zeno na bahnistom brehu rieky Sumida osadu chudobných trhanov a chcel úbohým špinavým deťom porozdávať všetky vyžobrané dary. Tu sa naňho obrátil Ozava, bývalý prefikovaný obchodník, a povedal: „Ty patíš k ‚amen – náboženstvu,‘ ale my nie sme žobráci a nepotrebujeme tvoju almužnu.“ Ozava tu po ukončení vojny organizoval ako vodca život približne sto bezdomovcov, ktorí každý večer dostávali peniaze za handry, staré železo, odpadový papier a iné odpadky. Za tento plat si tu mohli postaviť chatrné obydlie. Z davu sa vynoril aj 35-ročný Matsui, bývalý spisovateľ, ktorý nenávidel kresťanov, a pohrdavo pozrel na brata františkána. Matsui, po vojne deprimovaný a zatrpknutý, bol zamestnancom jednej právnickej kancelárie a pomohol bezdomovcom od rieky Sumida utvoriť akýsi právny spolok. Ochrana pred mafiou a zbúraním ich chatrčí ho motivovala až natoľko, že prišiel bývať do tejto osady, ktorú pomenoval „Mesto mravcov“, pretože mravce vždy všade tvrdo pracujú a zo svojho spoločenstva čerpajú silu.

Príkro sa obrátil na brata Zena: „Keď nám chceš pomôcť, tak nám pomôž dostať sa do novín, aby nás mestské úrady nemohli len tak zničiť.“ A bez ďalších slov mu dal takúto správu pre redakciu istých novín: „Tu je Mesto mravcov. S pomocou brata Zena staviame kostol.“ Táto správa zapôsobila ako bomba! Ihneď sa v osade objavil jeden novinár, ktorý sфотоgrafoval Ozavu a Matsuiho s bratom Zenom.

V a druhý deň si Satoko prečítala novinový článok, ktorý ju fascinoval, a jedného decembrového dňa sa vybrala hľadať to Mesto mravcov na brehu rieky Sumida. Keď potom trochu neisto stála pred dverami „kancelárie“ vodcu, prišiel jej brat Zeno s úsmevom oproti. „Podďte, slečna, niečo vám ukážem,“ povedal jej a viedol ju 500 metrov ďalej. Tu na brehu rieky mali ľudia do zeme vykopané diery vystlané kartónom. Veľký zápach prinútil Satoko ustúpiť dozadu. Naozaj patrí tento strašný kúsok zeme, vzdialený ani nie kilometer od ich dvojposchodového domu, k Tokiu? Ohromená a zarazená sa s bratom Zenom vrátila späť. Brat Zeno jej doma na základe rôznych novinových článkov ukazoval, ako vo veľkomestách živia a bývajú v podobných pomeroch tisícky ľudí, obeť vojny.

„*V* ten večer som ležala v posteli a nemohla som zaspáť. Brat Zeno, muž bez vzdelania, mi odhalil tvár Japonska, ktorej existencia mi bola úplne neznáma, kde ale tisícky ľudí žili v neuveriteľnej chudobe a trpkkej núdzi ... Ja som bola rozmaznávaná a som obklopená kobercami, plynovými kachľami a záhradou, zatiaľ čo tento cudzinec, nemysliac na seba, pracoval v stratenom svete, ktorý bol ale bolestnou realitou. Moje doterajšie kresťanské nasadenie sa mi zrazu zdalo ako ‚bezbolestná záľuba princeznej‘. Už od krstu som sa úpenlivo modlila za svetlo, aby som mohla celým srdcom slúžiť Bohu a ľuďom. Teraz som bola radostne nadchnutá získanou istotou, že brat Zeno mi ako Boží anjel ukázal cestu povolania.“

Stat' sa chudobným, aby sa iní stali bohatými

Niekoľko dní pred Štedrým večerom poprosil brat Zeno svoju novú duchovnú priateľku Satoko, aby zorganizovala pre deti z *Mesta mravcov* vianočnú oslavu. Ona s tým súhlasila a týmto súhlasom vstúpila po prvýkrát do úplne neznámeho sveta žobrákov, handrárov. Už čoskoro sa *Mesto mravcov* stalo jej srdcovou záležitosťou a denná návšteva tohto miesta bola súčasťou jej všedného dňa. Bezpochyby to bolo účinkovanie Ducha Svätého v tomto dievčati z vyššej spoločnosti, že to spoznala ako svoje osobné povolanie: ujať sa tých najchudobnejších podobne ako sv. kňažná Alžbeta Uhorská, jej krstná patrónka. Niektorí z týchto ľudí žili už viac ako päť rokov len „z ruky do úst“. Susedia zo zámožnej štvrte, kde Satoko bývala, nemali pre ňu pochopenie, keď si priviedla do rodičovskej vily svoju všivavú hlučnú bandu detí z *Mesta mravcov*, a sťažovali sa na „hluk, zlodejov a šíriteľov chorôb“. Tieto deti ju ale láskyplne volali „sensei“ – učiteľka. Zdesení rodičia sa snažili svojej dcére vysvetliť nebezpečenstvá tohto jej nezvyčajného života, ale aj napriek tomu ju nechali slobodne konať. Jej matka Kitahara ju dokonca osobne každý večer v kúpeľni zbavovala vši, dezinfikovala jej šaty a miestnosť s klavírom, kde sa „mravce“ hrali a spievali, vydymila kadidlom.

Satoko napísala o „svojich deťoch“ Mayumi, svojej dávnej priateľke z univerzity, ktorá tiež pochádzala z bohatej rodiny a ako lekárnička sa obrátila na katolícku vieru. Mayumi jej celkom otvorene odpovedala: „Aj ja sa snažím robiť dobro, pravidelne vozím sestričky do chudobných štvrtí a odborne tam pomáham chorým. Potom sa ale vrátim domov, okúpem sa a vo večerných šatách idem do divadla. Aký bolestný protiklad v mojom živote! Aká priepasť medzi nami a chudobnými! Ako dokážeš preklenúť túto priepasť v *Meste mravcov*? Ak existuje na uzdravenie tejto neznesiteľnej situácie nejaký liek, prosím, pošli mi návod na použitie!“ Samozrejme, aj Satoko poznala tento istý protiklad: ráno zostúpiť do biedy a večer sa vrátiť do zdravého sveta s kúpeľňou, teplým jedlom a oddychom pri krbe. Svojej priateľke Mayumi odpovedala: „Aj ja sa cítim v tomto zvláštnom novom svete ako malé bezbranné dieťa, ale jednoducho sa nechávam viesť.“

Svoju dôveru v Boha čerpala z denného svätého prijímania a túto posilu aj naozaj veľmi potrebovala. Veď obaja neveriaci vodcovia, zodpovední za *Mesto mravcov*, nemali pochopenie pre jej účinkovanie v osade. Ozava hľadel na ňu skepticky a Matsuiho nepriateľské odmietanie bohatej cudzinky bolo viac ako očividné.

Jedného dňa jej úplne jasne povedal priamo do tváre: „Nemám rád katolíkov a obzvlášť misionárov, týchto pokrytcov a obielené hroby. Mladé dámy ako ty prichádzajú do slumov a prinášajú z *kresťanskej lásky k bližnému* ako *Ježišovi učeníci* to, čo tak či tak nepotrebujú alebo čoho majú nadbytok. Ale vy nemáte ani najmenšieho poňatia o biede tých, ktorí tu žijú v chudobe 365 dní v roku. My tu máme záujem iba o tých, čo tu ostanú a podelia sa s nami o problémy a utrpenie. Prečítaj si deviaty verš ôsmej kapitoly Druhého listu Korintčanom!“

Večer sa Satoko v horúčke tackala domov. Chorá na tuberkulózu musela ihneď do postele a mala dosť času na opakované čítanie veršov zo spomenutého listu svätého Pavla: „Veď poznáte milosť nášho Pána Ježiša Krista, že hoci bol bohatý, stal sa pre vás chudobným, aby ste sa vy jeho chudobou obohatili.“ Neveriaci človek jej citoval Sväté písmo!

Dobrovoľne jednou z nich

*P*o štyroch týždňoch jej doktor dovolil vstať a ona išla ihneď so Svätým písmom v ruke k rieke Sumida, kde jej Boh ukázal niečo dôležité: „Doteraz som si myslela, že som výbornou kresťankou, a to iba preto, že som sa znížila vo svojom voľnom čase pomáhať deťom z Mesta mravcov. Aby nás Boh zachránil, poslal svojho jediného Syna, ktorý sa stal jedným z nás, áno, skutočne jedným z nás. To sa ma veľmi dotklo. Existuje teda iba jediná cesta ako pomôcť týmto deťom: sama sa stať žobráčkou.“ V tomto momente stretla istého chlapca, ktorý so svojou rodinou navždy opúšťal Mesto mravcov. Ako dar na rozlúčku mu Satoko podala svoje Sväté písmo a poprosila ho o jeho vozík, ktorý ona sama v tento deň, v septembri 1951 po prvýkrát ťahala za sebou do osady. „Čítala si List Korintanom?“ spýtal sa už o niečo väčšie Matsui a Ozava s úsmevom dodal: „Ó, pekné, naša mladá slečna je späť!“ Ona ale odvetila: „Prosím, nevolajte ma tak, teraz som aj ja žobráčkou ako vy.“ Keď o deň neskôr olejovala 22-ročná Satoko v záhrade svoj vozík a profesor Kitahara sa svojej dcéry udivene opýtal, čo to robí, ona odpovedala: „Otec, to je môj vozík a odteraz som žobráčka. Moje krstné meno je Alžbeta. Táto svätá robila veľa pre chudobných, až si napokon uvedomila, že sa musí sama stať úplne chudobnou. To isté som pochopila aj ja.“

S elánom, aj napriek nalomenému zdraviu, začala Satoko svoj čulý apoštolát ako „mravec medzi mravcami“. Po deviatich mesiacoch už ani Ozava nemal voči nej žiadne predsudky a na jeho radu zverili všetci rodičia svoje deti Satoko do výchovy. Zaviedli presný denný program a už onedlho sa popri deťoch zúčastňovali na rannej modlitbe v jednoduchom drevenom kostole Mesta mravcov aj rodičia a dokonca aj Ozava. Kostol postavil neveriaci Matsui s viacerými pomocníkmi takmer za jednu noc, práve vtedy, keď sa začalo šíriť, že Mesto mravcov bude zbúrané. V priebehu niekoľkých mesiacov zorganizovala Satoko pre obyvateľov Mesta mravcov mnoho užitočných aktivít. S deťmi robila po škole úlohy a potom s nimi zbierala staré handry, ktoré následne ešte triedili a vážili. Po biednej večeri, alebo často aj po žiadnej večeri, sa vyčerpaná vrátila okolo polnoci domov do svojej rodiny.

Satoko bola doma obklopená služobníctvom, a keď raz videla deti z Mesta mravcov s prázdnyimi košmi na chrbte, ako ťahajú za sebou vozíky, povedala: „Aj ja pôjdem s vami. Ale choďte o niečo predomnou!“ Popravde, chýbala mi odvaha zobrať môj vlastný vozík. Vo svojej slabosti pre pekné kimoná som aj dnes bola vkusne oblečená a zrazu sa mi zdalo nemožné ísť spolu so špinavými deťmi. Ukradomky a rozpačito som kde-tu začala zbierať nejaký odpad v uliciach Tokia. Keď som sa vystrela, zrazu som na moje veľké prekvapenie stála zoči-voči nášmu susedovi. Aké trápne! Ó, ako hrozne som sa cítila, tvár som mala úplne červenú. Ale hneď v nasledujúcom okamihu som sa začala modliť a vnútorne som zvolala: ‚Mária!‘ Hneď po tejto modlitbe som bola úplne oslobodená od všetkej falošnej ohľaduplnosti voči ľuďom. Otočila som sa, pritiahla si prázdny vozík a už som aj bola na ulici. Ako som tak chodila, spomenula som si na odpoveď Panny Márie, ktorú dala anjelovi: ‚Hľa, služobnica Pána, nech sa mi stane podľa tvojho slova.‘

Pre svojich „mravcov“ vymýšľala Satoko vždy niečo zábavné, a pretože sa za nich aj veľa modlila, už čoskoro do hlučného davu zavítala aj radosť a smiech. Naučila ich tiež povzniesť sa nad špinu a biedu a vidieť v stvorení skrytú krásu a za to všetko ďakovať Ježišovi. Podľa motta: ‚Ten, kto je nezištný, sa stane šťastným‘, presvedčila svoje deti, aby navštevovali starých a chorých v Meste mravcov. V lete všetky deti oduševnene pomáhali pri zbieraní handier, aby tak mohli obdarovať bezdomovcov, malomocných a ešte chudobnejšie deti, ako boli ony samy.

„Mária z Mesta mravcov“

Satoko vo veku 22 rokov znova ležala s tuberkulózou v posteli a padlo jej to veľmi ťažko, ležať len tak nečinne, iba s ružencom v ruke. Dostávala veľa listov s úmyslami z celého Japonska, pretože „Mária z Mesta mravcov“, ako ju volali, bola medzičasom všeobecne známa. Keď ju Matsui prišiel navštíviť, podala mu list od Hiroichi Horiike, japonského vojnového zajatca, ktorý bol na Filipínach nevinne odsúdený na smrť. Vo väzení sa obrátil na katolícku vieru a jediný, čo ho znepokojovalo, bol chaos v povojnovom Japonsku. Napísal Satoko: „Keď som sa dozvedel o tvojej práci v Meste mravcov, prišiel pokoj do môjho srdca. Denne si prítomná v mojich modlitbách a pri pohľade na teba sa oplatí dať môj život za Japonsko.“ Satoko poprosila Matsuiho, aby jej pomohol vyprosiť u filipínskeho prezidenta milosť pre tohto muža a vysvetlovala mu: „Ja z mojej strany som pripravená za to ísť k filipínskym vojnovým sirotám a vdovám, aby som pre nich pracovala a slúžila im.“ Aj „svoje“ deti Satoko prosila, aby sa modlili na tento úmysel – a Hiroichi bol naozaj omilostený.

Neskôr Matsui píše: „Táto udalosť bola bodom obratu v mojom živote. Myslel som si, že kresťanstvo je povrchné, plné pekných ceremónií, organovej hudby a sentimentálnych hymnov. Ale teraz som videl, že viera Satoko bola dosť silná na to, aby ju posilnila odísť k chudobným do cudzej krajiny.“

„Ako nespravodlivo som posudzoval ju a jej vieru!“ Keď mu aj Ozava v tom istom čase povedal: „Cez Satoko som spoznal Krista a jej mocné náboženstvo, preto poprosím kňaza o krst,“ začal Matsui s Ozavom a rodinami z Mesta mravcov chodiť každú nedeľu na svätú omšu a na katechizmus. Satoko bola naplnená veľkou radosťou, keď sa jej duchovné deti, presne v deň výročia jej krstu – 20. októbra 1952, stali tiež kresťanmi. Mala radosť aj napriek tomu, že z jej rodiny tu nebol nikto prítomný. Matsui prijal krstné meno Jozef a Ozava meno Zeno. Všetci si úprimne želali, aby mohli neskôr priviesť Satoko navždy do Mesta mravcov. Ťažko chorá Satoko mlčky pobozkala kríž na svojom ruženci a prišla.

„Ešte šesť rokov žila a pomáhala svojim deťom z Mesta mravcov. V januári 1957 chceli túto osadu definitívne odstrániť, no ona sa úpenlivo modlila: „Panna Mária, bez nariekania som pripravená ... Dala som Pánovi všetko, čo som mala. Aká cenná milosť by to bola pre mňa, keby som sa teraz mohla celkom obetovať.“

22. januára 1958 bol ako zázrakom Mestu mravcov pridelený nový pozemok. Iba o deň neskôr Satoko vo veku 28 rokov zomrela so slovami: „Boh nám daroval všetko, o čo sme ho prosili.“ Ježiš prijal jej obeť za záchranu Mesta mravcov.

Pohrebné obrady vysluhoval arcibiskup z Tokia a jej pohreb sa konal za veľkej účasti obyvateľstva. Kňazi, rehoľníci, veriaci i neveriaci ju ihneď začali prosiť o príhovor. Proces blahorečenia tejto Božej služobnice sa už začal.

Misia na javisku

Boh má tisíce ciest a spôsobov ako sa dotknúť ľudského srdca a viesť ho k hlbšej viere. Jednou z týchto ciest je umenie, aj divadelné umenie – o to viac, keď ho vedome dávame do služby Bohu. Naša divadelná misia v Nitre je pekným príkladom toho, ako milosť dokáže prostredníctvom divadelnej hry zmeniť rovnako divákov, ako aj technikov či účinkujúcich.

*P*očas dlhých desaťročí komunistický režim v Československu sťažoval ľuďom praktizovanie viery a jej odovzdávanie mladším generáciám. V roku 1991, dva roky po prevrate, Jeho Eminencia kardinál Korec povolal nášho zakladateľa pátra Paula Máriu Sigla spolu s dvoma misionárkami do Nitry, aby pôsobili na novozriadenom Gymnáziu sv. Cyrila a Metoda. Pre nich ako učiteľov rôznych predmetov v nemeckom jazyku bolo od začiatku veľkým zámerom sprostredkovať študentom okrem odborných poznatkov hlavne kresťanské hodnoty ako základ, ktorý by im v budúcnosti pomohol šťastne plniť vlastnú životnú úlohu.

Tak sa títo traja misionári už začiatkom decembra, len štyri mesiace po svojom príchode, pustili do práce a nacvičili so študentmi vianočnú hru. Je to tradícia, v tej dobe na Slovensku však v tejto forme ešte menej známa. Páter Paul Mária ako pedagóg bol presvedčený, že divadlo je vynikajúcim prostriedkom na prehĺbovanie viery, keďže mladí vo všeobecnosti hrajú divadlo radi a pri jeho nacvičovaní sa musia zaoberať postavami, ktoré stvárajú, a pravdami viery, ktoré cez hrané postavy odovzdávajú. Takýto jednoduchý spôsob môže mať veľký vplyv aj na rodiny a príbuzných študentov – hercov, lebo rodičia, priatelia a príbuzní, spolužiaci a známi veľmi pozorne sledujú, ako sa ich deti či priatelia a spolužiaci snažia na javisku vydať zo seba to najlepšie. Divadelné predstavenie, v ktorom účinkujú ich blízki, vnímajú a prijímajú intenzívnejšie než akékoľvek predstavenie profesionálov. Mladí „herci“ sa zasa snažia zvládnuť svoju úlohu čo najlepšie. S každou novou hrou sa potvrdzuje, že do „svojej“ postavy sa dokážu vložiť celým srdcom, veď so stváranou postavou sa musia čo najviac stotožniť.

Vždy znova a znova sa potvrdzuje, že prostredníctvom týchto predstavení v dušiach ľudí pôsobí milosť zvláštnym spôsobom, keďže cieľom divadelných hier je viesť ľudí k Bohu a sú misionársky motivované.

*N*iektoré z dievčat, ktoré spolupracovali na prvej **Vianočnej hre** v kostole u Piaristov v roku 1991, našli svoje povolanie ako sestry v Rodine Panny Márie a teraz ako učiteľky a vychovateľky pokračujú v tejto divadelnej tradícii. To, čo sa vtedy začalo s najjednoduchšími prostriedkami, bez náročných kostýmov, s dvoma mikrofónmi a na „javisku“ postavenom z drevených debničiek, sa, samozrejme, rozvíjalo ďalej. Vianočné hry sa hrali v decembri každé tri roky. V pôstnom období 2003 bola pripravená rozsiahlejšia hra o kresťanských mučeníkoch **Martyrológium**. Toto predstavenie predviedli študenti v telocvični gymnázia. Ústrednou témou veľkonočnej hry **Pilátova žena** v roku 2007, spracovanej na motívy rovnomennej novely od Gertrud von Le Fort, bol mi-

losrdný a premieňajúci pohľad trpiaceho Ježiša. V hre účinkovalo asi stopäťdesiat mladých, pre ktorých to bola celkom nová skúsenosť – mohli hrať na doskách ozajstného javiska nitrianskeho Starého divadla. V priebehu jedného mesiaca vzniklo z textovej predlohy dojímavé predstavenie, boli skomponované vhodné piesne a nacvičené pôsobivé tance; vtedajší školský kaplán využil svoj talent ako kulisár a fotograf; celá skupina šikovných gymnazistiek pracovala na výrobe rekvizít a náročných kostýmov. Réžiu svetla a zvukovej techniky si zobrali na starosť dokonca samotní študenti, experimentovali a filmovali. Nácvičku divadelnej hry obetovali všetci veľkú časť svojho voľného času a „popritom“ zvládli aj maturitné skúšky! Diváci – bolo ich viac ako dvetisíc – a medzi nimi aj Jeho Eminencia kardinál Korec – boli nadšení a dojatí. Hneď po generálnej skúške sa jedna zo zamestnankýň divadla sestrám so slzami v očiach priznala: „*Sestričky, na začiatku som si chcela pozrieť len pár minút z vášho predstavenia, ale potom, keď som počula prvú pieseň, bola som taká dojatá, že som musela zostať až do konca. Na to nikdy nezabudnem!*“

Na prvej vianočnej hre v roku 1991, ktorá mala na šiestich vypredaných predstaveniach veľký úspech, bol medzi divákmi aj Jeho Eminencia kardinál Korec. Po desaťročiach komunistického režimu bolo preňho verejné uvedenie náboženského divadla významnou udalosťou a veľkým znamením slobody viery.

V roku 2010 sa v hre **Alžbeta Uhorská** dostala do popredia opäť sila pravej milosrdnej lásky. Dopyt po vstupenkách bol aj teraz taký veľký, že za jeden deň sa vypredalo všetkých päť plánovaných predstavení v Starom divadle. Ešte dve ďalšie predstavenia sa preto uskutočnili v Divadle Andreja Bagara v Nitre. Aj tu bolo opäť vypredaných všetkých 600 miest! Práve vo veľkom divadle sa zamestnancov dotkla prirodzenosť študentov – hercov a ich oduševnenie, ktoré vložili do každého výstupu.

Náš zvukár pán Peter Brat (43 rokov), ktorý už desať rokov spolupracuje s gymnáziom pri divadelných hrách, vedel ešte počas skúšok všetky texty a piesne z hry *Alžbeta Uhorská* naspamäť a ticho si ich spieval. Niektoré scény prežíval vraj až so zimomriavkami.

Počas jednej prestávky bolo témou rozhovoru šťastné manželstvo svätej Alžbety. Jeden mladý technik poznamenal: „*Hoci vieru nepraktizujem, aj ja sa chcem raz ženiť v kostole*“. A pri mixážnom pulte pošepkal Peter jednej z našich sestier: „*Vlastne ja nie som cirkevne zosobášený, ale mal by som to dať do poriadku.*“ - „*Tak to predsa urobte, nie je to nemožné,*“ odpovedala mu sestra. „*Ale veď Gabriela a ja už máme veľké deti,*“ odvetil Peter. „*Mohli by ste sa zosobášiť u nás v našej kaplnke.*“ Nebol proti a povedal: „*O tom sa porozprávam s mojou manželkou.*“ Gabriela súhlasila, ale keďže tu boli pochybnosti, či je Peter vôbec pokrstený, otec biskup rozhodol, že má najprv prijať sviatosť krstu a potom počas cirkevného sobáša prijať aj prvé sväté prijímanie. Keď bol Peter pokrstený, v máji začal svedomite a s detskou otvorenosťou prichádzať na hodiny prípravy. Začiatkom novembra 2010 sa napokon v kaplnke sestier uskutočnil jednoduchý sobáš. S presvedčením si títo „novomanželia“ želali, aby ich dcéra Lenka navštevovala biskupské gymnázium.

Pani Simone Predáčovej, mamičke predstaviteľky Alžbety Uhorskej, sme sme sa spýtali, ako vnímala vplyv hry na svoju dcéru. Pani Predáčová nám úprimne porozprávala: „*Zmena mojej dcéry súvisela s tým, že zažila veľmi intenzívne Božie pôsobenie pri príprave a vzniku hry. Nebol to jeden zážitok, ale mnoho drobných udalostí, zážitkov, stretnutí... Každý jeden z účinkujúcich študentov mal pocit, že je jedinečný, že bez neho to nebude fungovať, hoci sa na javisku ukázal len na malú chvíľu. Cez zážitok spoločenstva, v ktorom sa každý cítil dôležitý a potrebný, mala silný zážitok osobného stretnutia s Bohom... Začala menej kriticky hodnotiť veci okolo seba; aj predstaviteľov Cirkvi. Uvedomila si, že Boh pôsobí cez každého človeka, aj keď sa dotýčný rozhodol zle alebo reagoval zvláštno. Boh to má i napriek všetkému pevne v rukách a On pôsobí. A dodnes sa zmena prejavuje v tom, že si viac verí, lebo jej niekto prejavil dôveru. Vie, že dokáže aj veľké veci, keď ide o správnu vec, a keď o to prosí v modlitbe, hoci sa na to necíti. Dodalo jej to odvalu, že môže robiť veci dobre. A videla, že sa z dosiahnutého úspechu môže tešiť, že to nevedie k pýche, ale k radosti z toho, čo koná Boh skrze nás.*“

To, že sa nielen javisko zväčšovalo a technika zlepšovala, ale aj úspechy boli zjavnejšie a aj úroveň predstavení sa profesionalizovala, prišlo časom akoby samo od seba. Nikdy to však nebolo cieľom našej divadelnej misie. Už od začiatku nám nešlo o to, divadlom o svätých ukázať, čo dokážu naši študenti, ale priviesť mladých ľudí bližšie k Bohu. Misionári vedia z každodennej reality medzi mladými v škole, aké je to ťažké, a že to vlastne dokáže len Boh. Preto bola pri každej divadelnej hre rozhodujúca modlitba. Ale nemodlili sa len sestry, jeden desiatok ruženca sa modlili spolu so študentmi pred každým predstavením. Táto modlitba sa pre nich stala nevyhnutnou, lebo im dodávala pokoj a istotu.

Dokonca pri výbere študentov na obsadenie hlavných úloh sme to nerobili len tak, podľa sympatií alebo podľa vonkajších schopností; veď často musel byť herecký talent niektorých študentov ešte len objavený. Oveľa viac išlo o to, aby sme v modlitbe porozumeli, kto by bol najvhodnejší alebo komu by postava, ktorú má stvárniť, čo najviac pomohla v jeho osobnom rozvoji. Napríklad pri jednej hre už boli rozdelené všetky roly, no chýbala hlavná postava. V modlitbe sme sa obrátili na Pannu Máriu a zrazu sme si všimli Juraja, jedného z maturantov, tichého a skrytého, nenápadného. Na stužkovej slávnosti predniesol príhovor k rodičom a urobil to veľmi prirodzene, humorne, a predsa hlboko. A tak sme sa ho spýtali, či by nechcel hrať svätého Jána z Boha. Táto voľba sa potvrdila ako veľmi dobrá.

Účinkovanie v divadelnej hre malo ešte aj ďalší veľký prínos v osobnostnom rozvoji študentov: Posilnilo v nich pocit spolupatričnosti a zodpovednosti. Facebook a počítače nevedú mladých k tomu, aby spoločne podnikli niečo užitočné. Pri účinkovaní v divadelných hrách sa však všetci dali dohromady, zrástli spolu, spriatelili sa aj so študentmi iných tried a dokázali sa úprimne tešiť z úspechu druhých. Každý bol dôležitý a tento pocit spolupatričnosti bol pre nich samotných celkom novým objavom. Učitelia a aj študenti si všimli, ako sa počas nacvičovania hry citelne zmenila atmosféra v škole aj napriek tomu, že tlak zo strany vyučujúcich zostal ten istý. Riaditeľ školy s prekvapením konštatoval, že v období príprav divadelnej hry nemusel na pedagogickej rade s profesormi riešiť žiadne disciplinárne priestupky študentov. Aj zamestnanci oboch nitrianskych divadiel si všimli dobrého ducha, ktorý vládol medzi študentmi. Ducha, ktorého v divadelnom svete poznačenom snahou o osobný úspech a prestíž už len ťažko možno nájsť.

„*Juan de Dios*, divadelná hra o Jánovi z Boha, o svätom plnom horlivej lásky k blížnemu a zakladateľovi rehole *Milosrdných bratov*, predvedená v roku 2012, bola doteraz posledným veľkým divadelným projektom, v ktorom účinkovalo 150 gymnazistov. Medzi nimi bol aj spevácky zbor štyridsiaticich spevákov a hudobníkov. Počas desiatich večerov sa nechalo spolu viac ako 5000 divákov strhnúť dejom diela o živote sv. Jána z Boha. Jeden kňaz sa po predstavení vyjadril takto: „*Čas strávený na tomto predstavení bol pre mňa ako deň duchovných cvičení.*“ Iný kňaz povedal: „*Som opäť naplnený radosťou a šťastím, že smiem pôsobiť ako kňaz.*“

Lubo, profesionálny tanečník, pomáhal pri choreografii a nácviiku tancov. Vo svojej práci bol zvyknutý na vysokú úroveň a precíznosť tanca, a preto napriek najväčšej snahe našich študentov nebol s ich výkonom vždy celkom spokojný. No milosť bola silnejšia a nakoniec vyvážila všetky nedostatky v precízności pohybu. Po predstavení prišiel do zákulisia, a – očividne dotknutý – sa priznal: „*Také niečo som ešte nezažil! Ešte pri žiadnom divadle som nebol dojatý k slzám.*“ Keď prišiel domov, celý večer ani neprehovoril, tak hlboko sa ho dotkla milosť. Spôsobil to sám Boh, že centrálné posolstvo divadelných hier zasiahlo srdcia ľudí.

Aj Peťo Jančár, ktorý si v hre *Pilátova žena* zahrál rolu rímskeho miestodržiteľa, povedal: „*Ešte stále cítim, ako som sa jemne chvel a čakal, kedy sa budem môcť postaviť a začať tliekať. Nemohol som zostať sedieť. Cítil som sa slobodný a milovaný.*“

Keď sa dnes sestry spätne pozerajú na históriu divadelných predstavení gymnázia, s vďačnosťou v srdci zisťujú, že citeľná milosť pri predstaveniach a jej pôsobenie zostalo od prvej vianočnej hry rovnako silné. Z pôvodnej sily divadelných predstavení sa nič nestratilo.

Vladimír Bartoň, profesionálny herec, otec jednej našej sestry, ktorý na viacerých hrách „prepožičal“ svoj hlas Bohu Otcovi a v jednom interview vyhlásil, že to bola jeho najkrajšia rola v živote, viackrát priznal: „Tieto hry pre mňa vyžarujú čistotu a úprimnosť; práve to, čo sa duše človeka tak hlboko dotýka.“

V jubilejnom roku, keď sme si pripomenuli 1150. výročie príchodu svätých Cyrila a Metoda medzi slovanské národy, bolo 5. júla 2013, na sviatok oboch slovanských vierozvestov, na Pribinovom námestí v Nitre, uvedené krátke 30-minútové divadelné predstavenie. Konalo sa pod záštitou nitrianskeho otca biskupa J.E. Viliama Judáka. Počas jedného dňa ho študenti predviedli celkom šesťkrát.

Darina Kárová, ktorá je riaditeľkou každoročného medzinárodného renomovaného festivalu Divadelná Nitra, povedala o hre Juan de Dios: „Myslím, že je to krásne divadlo. Prináša čistú radosť z toho, čo sa na scéne deje, takú zvláštnu pokoru... Diváci by si mali vo svojom živote vyberať hodnotné diela, ktoré majú nejakú myšlienku. Teším sa, že Juan de Dios bolo jedno z nich. Dnes je totiž veľa balastu a špiny, ktorá sa dostáva do ľudskej duše rôznymi spôsobmi, a to najmä cez médiá, televíziu, cez niečo, čo sa ani nedá nazvať umením. Človek sa preto musí brániť hodnotnými dielami.“

Na divadlo o Jánovi z Boha boli pozvaní aj Milosrdní bratia z Bratislavy. Predstavenie ich milo prekvapilo a dojalo. Provinciál brat Ján Karlík povedal: „Táto hra nás povzbudila do ďalšej služby chorým a chudobným ľuďom.“ Milosrdní bratia už dávnejšie premýšľali o tom, ako by mohli svojim spolupracovníkom v nemocniciach a sociálnych zariadeniach pre chudobných priblížiť duchovnosť svojho svätého zakladateľa. A tak na hru Juan de Dios pozval slovenský provinciál brat Ján aj rakúskeho provinciála z Viedne a priora z Budapešti. Na predstavenie vo veľkom divadle (DAB) pozval všetkých svojich spolupracovníkov a dokonca objednal 1000 kusov DVD z hry ako darček na povzbudenie pre všetkých spolupracovníkov, aby v trpiacich videli Krista.

Keď dôverujeme Bohu

V roku 1983 založila talianska rehoľná sestra Elvíra Petrozziová v Saluzze, neďaleko Turína, svoj prvý dom pre mladých ľudí, ktorí sa ocitli v krízových situáciách, zvlášť však pre tých, ktorí mali problémy s drogami.

Svoju komunitu nazvala „Cenacolo – Večeradlo“. Cez úprimné priateľstvo a dôveru, cez spoločnú prácu a modlitbu zakúsia mladí uzdravujúcu silu evanjelia.

Mnohí drogovo závislí a trpiaci inými závislosťami, ktorí išli touto cestou spolu s matkou Elvírou, sa vracajú do života ako noví ľudia. Jeden z nich je Maurizio.

V auguste roku 2013 na festivale mladých v Medžugorí vydal spolu so svojou manželkou Paolou a deťmi svedectvo o účinkovaní Boha vo svojom živote.

*A*ko mladý Talian som túžil po slobode, šťastí a dobrodružstve. Rodičom spôsobovali starosti moji nie práve najlepší priatelia a v puberte som sa stále viac vzdával od rodinného života. Jednoducho som nedokázal akceptovať hranice, ktoré mi vyhradili rodičia. Ale čím viac som hľadal

slobodu, tým viac som sa stával závislým od drog a páchal som trestné činy. A tak došlo k tomu, k čomu muselo prísť: skončil som vo väzení. Moji utrápení rodičia počuli o matke Elvíre a prosili ju, aby so mnou – to som už bol uväznený – nadviazala kontakt. A skutočne, pred dvadsiatimi šiestimi rokmi som dostal od nej prvý list. Jej reč je priama, bez diplomacie a bez akéhokoľvek okrášľovania. List sa začínal slovami: *„Milé vrece na odpadky!“* Boli to veľmi nezvyčajné a tvrdé slová, ale napriek tomu som mal pocit, že mi ich napísal niekto, kto ma chápal; niekto, kto ma poznal, kto vedel, ako sa cítim a ako sám seba hodnotím. Po roku som mohol väznicu opustiť, no ešte stále som bol v domácom väzení, keď ma prišla navštíviť sestra Elvíra. Mňa? – Sotva som tomu mohol uveriť. Ani pri tomto stretnutí nebola jemnocitná a celú háklivú pravdu mi bez prikrášľovania povedala rovno do očí. Napriek tomu som však s určitosťou vedel, že ma nielen veľmi dobre poznala, ale aj milovala. Bolo to zvláštne, ale pri tomto stretnutí sa stalo ešte niečo. Bola to pre mňa vlastne cudzia žena a navyše rehoľná sestra. Povedal som jej: *„Sestra Elvíra, ja nemám vieru.“* Ona nebola vôbec prekvapená, ale odpovedala mi s tou svojou typickou rozhodnosťou: *„Nerob si starosti. Ver mne, ja vieru mám a verím aj za teba.“* Potom som sa rozhodol vstúpiť do jej spoločenstva, kde si odo mňa musela ešte často vypočuť slová: *„Neverím v Boha!“* No ona mi zakaždým odpovedala: *„Ale Boh verí v teba!“*

*T*oto bol začiatok môjho obrátenia. V spoločenstve Cenacolo som spoznal mnoho vecí, čo som vo svojom živote vlastne hľadal bez toho, žeby som o tom vedel: úprimné priateľstvo, vernosť, čestnosť a úprimnosť voči sebe samému a k druhým, ochotu pomáhať a predovšetkým som pochopil význam modlitby a svätej Eucharistie. Cez sestru Elvíru prišiel Boh ku mne. Naučil som sa ho milovať a dokázal som sa rozhodnúť upriamovať svoj život na jeho slová, na evanjelium. Keď som ľudsky dozrel a duševne vyzdravel, mohol som opustiť Cenacolo, aby som sa vrátil späť do spoločnosti, Boh mi dal – po matke Elvíre – druhý najväčší dar môjho života: Paolu, moju manželku. Práve jej zásluhou som našiel cestu k hlbšej viere.

*Z*osobášili sme sa a naozaj sme boli šťastný mladý manželský pár s prianím darovať život mnohým deťom. Ale po štyroch rokoch sme pochopili, že nemôžeme mať deti. Paola totiž vždy vo štvrtom mesiaci tehotenstva prirodzene potratila už tri dievčatká. Lekári stanovili diagnózu: antifosfolipidový syndróm (autoimúnne ochorenie) a vážne nám radili, aby sme neriskovali ďalšie tehotenstvo a neohrozili Paolin život.

Sr. Elvíra, občianskym menom Rota Agnes Petrozziová, žila niekoľko rokov v spoločenstve sestier lásky, až kým nedostala povolenie nasledovať Božie volanie a svoj život celkom venovať službe „chudobným“ medzi mladými ľuďmi. Začala prijímať drogovu závislých a starala sa o nich. Tak vznikla potom Komunita Cenacolo.

16. októbra 2009 bola Komunita Cenacolo cirkevne schválená pápežom Benediktom XVI. Dnes žije v komunite okolo 1500 chlapcov a dievčat. Cenacolo má v súčasnosti viac ako 60 domov v Taliansku, Francúzsku, na Slovensku, v Chorvátsku, v Bosne – Hercegovine, Slovinsku, Poľsku, Anglicku, Írsku, Rakúsku, Brazílii, Argentíne, Peru, Mexiku, v USA a Afrike.

*T*oto všetko sa stalo, keď sme boli po prvýkrát v Brazílii. Rozhodli sme sa totiž, že jeden rok nášho života darujeme deťom z ulice tejto krajiny, a preto sme ako dobrovoľníci pracovali v jednej katolíckej inštitúcii. Paolina diagnóza nás zasiahla ako blesk a vrhla nás do ťažkej krízy.

Zhromažďovali sme deti z ulice, darovali sme rok Bohu a On dopustil, aby sme my sami nemohli mať žiadne deti. Prečo nespraví zázrak na nás?! Bol to pre nás oboch ťažký boj viery. Rozhodli sme sa, že sa budeme ešte úprimnejšie modliť a prosili sme Boha o svetlo. Čo si želá od nás? Aký je jeho plán lásky v našom živote?

V modlitbe sme pochopili Božiu vôľu: máme opustiť Taliansko, našu rodnú krajinu, a odísť do Brazílie starať sa o deti, ktoré ich vlastní rodičia nechcú. Keďže sme nemali vlastné deti, povedali sme Bohu áno a nasledovali sme ho. Pridali sme sa ku komunite Cenacolo, ktorá má jedno misijné centrum v brazílskom meste Salvador da Bahía. Prijali sme 80 detí z ulice a staráme sa o ne. Tak sa teraz snažíme už 17 rokov denne obnovovať naše áno Božiemu volaniu.

Vtedy sme prišli ešte k ďalšiemu rozhodnutiu: Paola nebude brať žiadne lieky, ale namiesto toho budeme denne chodiť na sv. omšu a budeme prijímať pravý liek, samého Ježiša. Deväť mesiacov po tom, čo sme Bohu dali naše áno, sa narodil Francesco, po ňom Stefano, potom Tommaso, Filippo, Lorenzo, Giovanni Paolo. Keď sme zažili, čo vykonal Boh v našom živote, mohli sme mu len ďakovať.

Paola a ja sme chceli náš život zasvätiť deťom v Brazílii. Nech si nikto nemyslí, že sme kvôli tomu zvlášť dobrí, aj keby sme veľmi radi takí boli. Ale pochopili sme, že najkratšia cesta k Ježišovi vedie cez službu. Ježiša, ktorého som ešte pred dvadsiatimi piatimi rokmi hľadal, tohto Ježiša radosti, pokoja a pravej slobody som našiel pri deťoch z ulice.

*P*red niekoľkými rokmi sme v komunite Cenacolo v meste Salvador da Bahía prijali šesť súrodencov, chlapcov, ktorí tu mali zostať až do adopcie. Keď k nám prišli, najmladší z bratov mal dva roky a najstarší desať. Sudca mi po rozsudku povedal: „*Pripravte deti na to, že budú rozdelené. Taká rodina, ktorá by si adoptovala šesť detí, sa nenájde. Pre malých sa rodina nájde rýchlo, ale pre väčších to bude ťažké.*“

Hovoril som s každým chlapcom zvlášť a každému som povedal, že bude čoskoro bývať v peknom dome a že mu nebude nič chýbať. Ale bude sa musieť odlúčiť od svojich súrodencov. Chlapci však začali plakať a prosili nás: „*Nerobte to, my chceme zostať spolu!*“ Mne samému pritom pukalo srdce, keď som o tom s chlapcami hovoril. V hĺbke srdca som si kládol otázku: „*A čo by bolo, keby sme deti prijali do našej vlastnej rodiny?*“ Rozum mi však jasne hovoril, že adopcia nespôsobí len čisto emotívne rozhodnutie. Mnohé manželské páry si adoptujú deti, aby vo svojej rodine vyplnili prázdne miesto. To sa nespôsobí stať!

*P*ri adopcii musí byť len jediný motív rodičov, chcieť dať dieťaťu rodinu. Mali by sme dosť lásky, sily a trpezlivosti, aby sme boli dobrými rodičmi pre ďalších šesť detí? Nebolo by to nezodpovedné aj vzhľadom na našu situáciu, keď ako misionári žijeme z Božej prozreteľnosti a deťom nedokážeme dať žiadnu finančnú istotu?

Pritom ma napadla myšlienka, aby som si vyprosil znamenie od Boha. „*Ak skutočne chceš túto adopciu, čo je v podstate bláznovstvo, tak mi to musí sestra Elvíra priamo a osobne povedať.*“ Toto znamenie som si mohol vybrať preto, lebo v komunite Cenacolo sme všetci presvedčení, že Boh je v sestre Elvíre prítomný.

Keďže sa v Brazílii nenašli adoptívni rodičia, poslali sme do nášho centra v Taliansku e-mail s prosbou, aby hľadali adoptívnych rodičov, ktorí by boli ochotní prijať šiestich bratov.

Maurizio si spomína: „Ako Taliani sme museli podať žiadosť o adopciu vo vlastnej krajine. Na súde sa nás psychologička, ktorá bola zodpovedná za maloletých, spýtala: ‚Koľko zarábate mesačne?‘ Trochu rozpačito som odpovedal: ‚Nič, sme misionári.‘ – ‚Dobre, ale ide o to, aby sa vám zverilo šesť detí do konca ich života,‘ vysvetľovala psychologička. ‚Aký máte majetok a aké záruky?‘ bola ďalšia otázka. ‚Je mi ľúto, nič, nič!‘ – ‚Niečo musíte mať predsa, keď podávate takúto žiadosť.‘ Mala pravdu. Okamih sme rozmýšľali a potom sme jej povedali pravdu: ‚Máme vieru v Boha a veľké prianie týmto šiestim deťom darovať rodinu.‘ Vtedy sa oči pýtajúcej psychologičky naplnili slzami. Poprosila nás, aby sme okamih počkali, pretože chcela osamote hovoriť so sudcom. Odvtedy sme už nemali žiadne ťažkosti.“

*P*o nejakom čase prišiel späť e-mail od sestry Elvíry: „*Nenašli sme žiadnu rodinu, ktorá by bola ochotná vykonať tento veľkodušný akt lásky a dôvery voči Bohu. Ale myslela som na to, že sa vás opýtam, či nechcete vy prijať tieto deti. Som si vedomá, aká zodpovednosť je s tým spojená, a preto si nerobte ani najmenšiu starosť, ak mi odpoviete nie.*“ Sotva som veril vlastným oči! Rýchlo som vytlačil e-mail, bežal som k svojej žene a celý rozrušený som jej podal papier, aby si ho prečítala. Jej oči sa naplnili slzami. „*Toto je to znamenie, ktoré som si vyprosila od Boha,*“ povedala Paola a pozrela sa na mňa s úsmevom i s plačom. „*Znamenie, o ktoré si ty prosila?*“ pýtal som sa nedôverčivo. „*Áno, prosila som Boha, aby nám cez sestru Elvíru daroval svetlo, či je to jeho vôľa, aby sme si my tie deti adoptovali.*“ Sotva som to dokázal pochopiť. Bez toho, žeby sme o sebe vedeli, prosili sme o rovnaké znamenie a dostali sme ho. Tak sa naša rodina rozrástla o 6 chlapcov a nikdy sme to neoľutovali. S našimi dvanástimi chlapcami, šiestimi vlastnými a šiestimi adoptovanými, sme cestovali pred piatimi rokmi do Talianska, aby sme sa zúčastnili na jednej slávnosti komunity Cenacolo. Pred naším odchodom do Brazílie sme sa, Paola a ja, ešte chceli poďakovať pápežovi Jánovi Pavlovi II. za všetky milosti, ktoré sme skrze neho dostali, pretože on nám veľmi pomohol na našej ceste. Keď sme potom boli na jeho hrobe, rozprávali sme našim dvanástim chlapcom, že tento Svätý Otec veľmi miloval deti. Prišli sme, aby sme mu ďakovali, ale teraz si od neho môžu aj oni niečo vyprosiť. Modlili sme sa v tichu, každý sám a potom sme opustili Chrám sv. Petra. V autobuse som sa potom trochu zvedavo spýtal našich chlapcov o čo prosili. A oni zvolali jedným hlasom: „*O sestričku!*“ O deväť mesiacov neskôr, 2. apríla, v deň výročia úmrtia blahoslaveného Jána Pavla II., sa narodila Maria Chiara Luce. Počas celého tehotenstva nosila Paola na svojom lone obrázok pápeža Wojtyły. Okrem toho sme sa denne k nemu modlili a prosili o zázrak, pretože choroba mojej manželky stála doteraz životy troch dievčat ešte v jej materskom lone. Boh vypočul modlitbu detí. Pre nás je Maria Chiara zázrakom moci orodovania blahoslaveného pápeža.

Ale toto ešte nie je všetko. Pred tromi mesiacmi nám daroval Boh nádherný dar: Federica. On má Downov syndróm. A my sme sa pýtali, čo nám tým chcel Boh povedať. Bolo to vlastne ľahko pochopiteľné. Deti s Downovým syndrómom sú zvlášť čisti ľudia. Nehovoria a nepočúvajú s vedľajšími úmyslami alebo postrannými, nepoctivými myšlienkami. Ich správanie je bezprostredné, často veľmi láskyplné a predovšetkým nezištné, čisté. Je to naozaj pekné, ako sa Boh o nás stará. Chce našu lásku cez Federica očistiť, aby sa stala úplne nezištná.

*P*o dvadsiatich rokoch manželstva sa chcem s vami podeliť o moje presvedčenie: keď dáme v našom živote Bohu prvé miesto, je možné viesť šťastné manželstvo. Paola a ja sme naozaj šťastní. Samozrejme, aj my máme problémy a ťažkosti, ktoré musíme premáhať, ale to nezmenšuje naše šťastie. Ja som človek, ktorému nikto neveril. Teraz som už 20 rokov ženatý, svoju ženu som nikdy

nepodviedol a s Božou pomocou ju ani nepodvediem. Tajomstvo šťastného manželstva je Boh. Aby sme mohli žiť šťastne v rodine, je dôležité, aby sme boli verní. Tým nemyslím v prvom rade to, aby sme partnera v manželstve nepodviedli. Nie, myslím tým najprv vernosť Bohu. Toto sa dá preložiť slovom „viera“. Druhá vernosť je vernosť k sebe a vernosť vlastnému áno. Ale aké úbohé áno som vyslovil Bohu pred dvadsiatimi rokmi, keď som sa ženíl s Paolou! No napriek všetkému, keď zvládnem zostať verný Bohu a sebe samému, potom dokážem následne byť verný aj Paole. Ak chcete byť opravdivo šťastní, zvoľte si Boha za stredobod vášho života!